

OVER WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK NAAR OPSTELLINGEN

EXPERT TALK MET SALOME SCHOLTENS – 10 APR 2024

Salome Scholtens is gevestigd in Groningen en werkt als docent aan de RUG en UMCG, waar ze lesgeeft in professionele vaardigheden en de persoonlijke en professionele ontwikkeling van studenten aan zowel de Medische faculteit als de faculteit Economie en Bedrijfskunde. Oorspronkelijk opgeleid als epidemioloog, heeft ze ook ervaring als onderzoeker voordat ze via diverse management- en coördinatiefuncties haar weg vond naar een geheel ander terrein. Tijdens dit proces heeft ze zich verdiept in systemisch werk en ontwikkelde ze een methode om dit toe te passen in het onderwijs. In haar rol als docent-trainer en coach maakt ze geen gebruik van opstellingen in de therapeutische zin voor traumatische ervaringen, maar faciliteert ze organisatie- en teamopstellingen voor studenten.

Zeven jaar geleden begon ze zich te verdiepen in systemisch werk, met als doel de oorsprong en inspiratie van deze benadering te achterhalen. Haar nieuwsgierigheid leidde tot enkele wetenschappelijke publicaties, voortkomend uit persoonlijke interesse in plaats van een formele onderzoeksopdracht. Omdat opstellingswerk destijds nog niet uitgebreid beschreven was in de wetenschappelijke literatuur, heeft ze bestaand onderzoek op dit gebied doorgenomen en een overzicht gemaakt van wat wel en niet bekend is. Daarnaast heeft ze wereldwijd honderden opstellers ondervraagd over hun methode en protocol, met als doel de internationale gemeenschap die deze methode toepast meer zichtbaar te maken.

Hoewel de effectiviteit van opstellingswerk nog niet wetenschappelijk bewezen is, bestaat er voldoende aannemelijk bewijs voor de werkzaamheid ervan, hoewel het precieze werkingsmechanisme nog niet volledig begrepen wordt. Salome heeft echter enkele ideeën over dit mechanisme, waarbij termen als systemisch denken, socialisatie en proxemics een rol spelen. Salome legt uit dat opstellingswerk niet mystiek hoeft te zijn en dat elementen zoals proxemics, de non-verbale communicatie tussen mensen, een belangrijke rol spelen in het begrijpen van dit proces. Ze benadrukt het belang van het lichaamsbewustzijn en emotionele landschap van deelnemers, en hoe dit de effectiviteit van opstellingswerk beïnvloedt.

Als begeleider van opstellingen is het essentieel om ervaring en training te hebben, aangezien het een krachtige methode is die een diepgaand begrip van systemen vereist. Het vermogen om subtiele signalen op te vangen en te interpreteren, en om deelnemers te begeleiden zonder zelf verstrikt te raken in hun verhalen, is cruciaal voor een succesvolle begeleiding.

Enkele quotes uit het gesprek:

"Het mooie element aan opstellingen is dat je mag bewegen, waardoor je gaandeweg bij de meer impliciete zaken komt, die mensen niet altijd goed in woorden weten te vatten, stamelen, het niet zo goed weten, iets raars zeggen... En dan wordt het interessant omdat je met een nieuwe ervaring bezig bent."

"Wat ik interessant vind, is dat je ook zelf een andere plek mag hebben ten opzichte van het kunstwerk en ook eens zelf nadenkt of voelt en er niet alleen maar voor hoeft te staan om te kijken. Maar kan nagaan: wat is mijn relatie met dit werk en hoe voelt dat vanuit verschillende plekken?"

"Voor mij hoeft opstellingswerk niet meer mystiek gemaakt te worden dan het is, want de methodiek op zich is krachtig genoeg. De magische laag die sommige opstellers erover leggen, helpt vaak niet in de overtuiging. We weten niet helemaal hoe het werkt. Er gebeuren dingen die je in het proces, als representant of begeleider zelf ervaart, die ook mij elke keer weer verbazen en die je niet helemaal kan verklaren. Maar je kan veel dingen in het leven niet verklaren en dat hoeft geen probleem te zijn. Iets als intuïtie, een plots inzicht of een ingeving, daar weten we ook niet van waar het vandaan komt. Maar dat zit me niet zo in de weg. Je moet vooral de taal van de doelgroep spreken, zodat je die meekrijgt."

Wat neem ik mee uit dit gesprek?

- Het belang van de term "proxemics".
- De definitie van opstellingswerk zoals geformuleerd in Salome's onderzoek.
- Aanvullingen rond de taken van de begeleider
- Het bewustzijn rond de benodigde mate van vertrouwdeheid voor het waarnemen van subtiele sensaties (drempel).
- Tekeningen maken van de opstellingen in de experimenten ter illustratie
- Het taalgebruik rond opstellingswerk aanpassen voor verschillende doelgroepen. Het woord "opstellingswerk" in mijn methodiek vervangen door een neutralere term en het kader rond de opstelling aanpassen. - Identificeer enkele belangrijke elementen voor de begeleiding.

Wat laat ik los uit dit gesprek?

- Tekeningen van de opstellingen in de experimenten als data-analyse en de communicatie analyseren naast het kunstwerk.
- Het onderzoek naar de consistentie van de opstellingen bij bepaalde kunstwerken, zoals hoe mensen zich tot elkaar verhouden of welke patronen er ontstaan. Ook laat ik de vraag los of een kunstwerk een bepaald veld oproept, omdat kunst ook bedoeld is om iets in ons op te roepen. Dit zou een interessante nieuwe onderzoeksvraag kunnen zijn.
- Ik verdiep me op dit moment niet verder in de termen "socialisatie" en "system thinking" in mijn onderzoek.